

ZESZYTY HISTORYCZNE

XV

PRACE NAUKOWE
AKADEMII IM. JANA DŁUGOSZA W CZĘSTOCHOWIE

ZESZYTY HISTORYCZNE

tom XV

pod redakcją
ANDRZEJA STROYNOWSKIEGO

Częstochowa 2016

Redakcja

Andrzej STROYNOWSKI (redaktor naczelny)
Norbert MORAWIEC (sekretarz redakcji)

Rada Naukowa

Marceli ANTONIEWICZ (Częstochowa), Werner BENECKE (Frankfurt n. Odrą),
Marek CETWIŃSKI (Częstochowa), Jurij ESKIN (Moskwa), Zigmantas KIAUPA (Wilno), Kirył
KOCZEGAROV (Moskwa), Robert MAJZNER (Częstochowa), Varfołomij SAWCZUK
(Dniepropietrowsk), Evgen SINKEVICH (Mikołajew), Tadeusz SROGOSZ (Częstochowa),
Andrzej STROYNOWSKI (Częstochowa), Vratislav VANIČEK (Praga), Aleš ZÁŘICKÝ
(Ostrawa), Dariusz ŻŁOTKOWSKI (Częstochowa)

Recenzenci zewnętrzni

Bogumiła BURDA (Zielona Góra), Maciej KOKOSZKO (Łódź), Igor KRIVOSZEJA (Humań),
Olga MOROZOWA (Kijów), Maria NARTONOWICZ-KOT (Łódź), Dariusz NAWROT
(Katowice), Vova PADALINSKI (Mińsk), Ramunė STUKIENĖ-ŠMIGELSKYTĖ (Wilno)

Redaktor naczelny wydawnictwa

Andrzej MISZCZAK

Korekta

Dariusz JAWORSKI

Redaktor techniczny

Piotr GOSPODAREK

Projekt okładki

Sławomir SADOWSKI

PISMO RECENZOWANE

Podstawową wersją periodyku jest publikacja książkowa

Adres Redakcji:

42-200 Częstochowa, al. Armii Krajowej 36a
www.ih.ajd.czyst.pl/ZeszytyHistoryczne.htm

© Copyright by Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie
Częstochowa 2016

ISSN 1898-4630

Wydawnictwo im. Stanisława Podobińskiego
Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie
42-200 Częstochowa, ul. Waszyngtona 4/8
tel. (34) 378-43-29, faks (34) 378-43-19
www.ajd.czyst.pl
e-mail: wydawnictwo@ajd.czyst.pl

Spis treści

Wstęp	9
ARTYKUŁY I ROZPRAWY	
Katarzyna CHMIELEWSKA	
Klasztor i jego stan posiadania w świetle narracji <i>Chronicae abbatum Beatae Mariae Virginis in Arena</i>	13
Monastery and its property in narration of <i>Chronicae abbatum Beatae Mariae Virginis in Arena</i> (Summary)	24
Marek CETWIŃSKI	
„Port i brama ziem litewskich i ruskich”: kilka epizodów z dziejów średniowiecznej żeglugi na Bugu i Narwi	25
„Portes and the gate of earths Lithuanian and Ruthenian”: several episodes from history of the mediaeval shipping on Bug and Narew (Summary)	34
Grzegorz ŻABIŃSKI	
Broń palna w państwie Zakonu Niemieckiego w Prusach – stan wiedzy i perspektywy badawcze	35
Firearm in the state of the Teutonic Order’s in Prussia – the state of knowledge and research perspectives (Summary)	56
Anna CZERNIECKA-HABERKO	
Oddziaływanie wychowawcy na wychowanka, czyli wychowanie ostatniego Jagiellona w ujęciu Józefa Skoczka	57
The influence of the tutor on his student – education of the last Jagiellonian king in the works of Józef Skoczek (Summary)	69
ks. Jan ZWIĄZEK	
Roczniki ponieckie ks. Pawła Gotockiego (1617–1651)	71
Annals of Poniec by Father Paweł Gotocki (1617–1651) (Summary)	87
Małgorzata DURBAS	
Emmanuel Héré i Jean Lamour oraz ich dzieła upamiętniające kulturową spuściznę króla Stanisława Leszczyńskiego w Lotaryngii	89
Emmanuel Héré and Jean Lamour – the artist of King Stanisław Leszczyński remembering his cultural heritage in Lorraine (Summary)	105

Maciej TRĄBSKI	
Kazimierz Pułaski – epigon staropolskiej sztuki wojennej	107
Casimir Pulaski – epigone of polish traditional military arts (Summary)	131
Andrzej STROYNOWSKI	
Adam Poniński – marszałek sejmu 1773–1775	133
Adam Poniński – president of the Sejm 1773–1775 (Summary)	154
Kinga RACZYŃSKA	
Jacek Ogrodzki w twórczości Adama Naruszewicza	155
Jacek Ogrodzki in the creation of Adam Naruszewicz (Summary)	166
Wojciech SZCZYGIELSKI	
Kontrowersje wokół zasady wyboru członków komisji rządowych (debata parlamentarna: 24 X – 7 XI 1791 r.), cz. I	167
Controversies over the principle of electing the members of government Commissions (parliamentary debate: 24th October – 7th November 1791) (Summary)	186
Janusz SPYRA	
Z drugiej strony. Wystawa Przemysłowa w Częstochowie w 1909 r. w oczach czeskiej i morawskiej prasy	187
From the other side. The Industrial Exhibition in Częstochowa in 1909 as perceived by the Czech and Moravian press (Summary)	205
Robert MAJZNER	
Wywiad morski II Rzeczypospolitej (1918–1939)	207
The Naval Intelligence of II Republic (1918–1939) (Summary)	230
Wojciech ŚWIĘCH	
Problem mniejszości w relacjach słowacko-węgierskich i czechosłowacko-węgierskich w latach 1939–1945	231
The problem of minorities in Slovak-Hungarian and Czechoslovak-Hungarian relations 1939–1945 (Summary)	243
Varfołomiej S. SAWCZUK, Tadeusz SROGOSZ	
Dniepropietrowsk – ośrodek badań nad historią nauki i techniki na Ukrainie	245
Dnipropetrovsk – research center on history of science and engineering in Ukraine (Summary)	257

ARTYKUŁY DROBNE I MATERIAŁY

Natallia SLIŽ	
Dziennik z podróży z Krakowa do Grodna 1585 r.	261
The dairy of the travel from Krakow to Hrodna in 1585 (Summary)	266

Dorota CHMIELEWSKA	
Wybrane problemy z działalności zarządu miasta Noworadomska 1917–1919	267
Chosen problems from the activity of the municipality Noworadomsko 1917–1919 (Summary)	279

ARTYKUŁY RECENZYJNE I RECENZJE

Marek CETWIŃSKI, Tadeusz SROGOSZ	
Przemysła Ottokara II „życie po życiu”: przyczynek do dziejów czeskiej tradycji historycznej (na marginesie monografii Vaclavy Kofránkovej, <i>Zlatý král a chudý hrabě. Přemysl Otakar II. a Rudolf Habsburský v historické tradici</i> , Praha 2012, ss. 158)	283
Ottokar II of Bohemia’s “life after life”: a contribution to the Czech historical tradition (basing on the monograph by Vaclava Kofránkova <i>Zlatý Král a chudý hrabě. Přemysl Otakar II. a Rudolf Habsburský v historické tradici</i> , Praha 2012, ss. 158) (Summary)	291
Andrzej STROYNOWSKI	
O obliczu senatorów za Władysława IV uwag kilka	293
About the visage of senators for Władysław IV attentions several (Summary)	302
Katarzyna BUCHOLC-SROGOSZ	
Sejm Wielki w ujęciu Wojciecha Szczygielskiego	303
Great Sejm in the seizure of Wojciech Szczygielski (Summary)	312
Andrzej WAŁKÓWSKI	
[rec.] Katarzyna Chmielewska, <i>Klasztor i jego problemy w średniowiecznych śląskich i kłodzkich kronikach kanoników regularnych</i> , Częstochowa 2015, Wydawnictwo im. Stanisława Podobińskiego Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, ss. 444	313
Tadeusz SROGOSZ	
[rec.] Ирина Кривошея, <i>Неурядова старшина української козацької держави (XVII–XVIII ст)</i> , Київ 2014, Видавничий дім Дмитра Бураго, ss. 615, ISBN 978-966-489-263-3, ISBN 978-966-489-265-7	321
Andrzej STROYNOWSKI	
[rec.] <i>Testamenty chłopów polskich od drugiej połowy XVI do XVIII wieku</i> , opracował i wydał Janusz Łosowski, Lublin 2015, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, ISBN 978-83-7784-673-5, ss. 519	325

Wstęp

„Zeszyty Historyczne”, wydawane z inicjatywy pracowników Instytutu Historii Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, są czasopismem naukowym prezentującym szeroki wachlarz problematyki z zakresu nauk historycznych, obejmującej dorobek od starożytności po czasy najnowsze. Ta rozległość tematyki badawczej widoczna była właściwie we wszystkich dotychczasowych tomach, z wyjątkiem XI i XII, które były w całości poświęcone polskiej emigracji w XVIII–XX wieku (t. XI) oraz problemom historii politycznej i wojskowości w pierwszej połowie XX wieku (t. XII). Wszystkie artykuły, recenzje i materiały są recenzowane na zasadach pełnej anonimowości. Od tomu XIV przyjęto obowiązujące zasady wydawania czasopism naukowych, nakazujące zamieszczanie przy wszystkich artykułach wykazu wykorzystanej literatury, łącznie ze wskazaniem cyfrowego identyfikatora dokumentu, czyli DOI (*digital object identifier*).

W oddawanym do rąk Czytelników tomie XV „Zeszytów Historycznych” znalazły się dwadzieścia dwa artykuły historyków z różnych ośrodków naukowych w Polsce i na Białorusi. Dla ułatwienia odbioru w tym tomie odstąpiliśmy od zwyczaju publikowania tekstów obcojęzycznych, które tu zostały przetłumaczone na język polski. Natomiast zgodnie z naszą tradycją wszystkie teksty podzielone zostały na trzy działy. W dziale *Artykuły i rozprawy* znalazło się piętnaście artykułów, obejmujących szeroki zakres chronologiczny dziejów, od średniowiecznego tematu *Kronika klasztoru błogosławionej Marii Panny na Piasku*, aż po współczesny *Dniepropietrowsk – ośrodek badań nad historią nauki i techniki na Ukrainie*. W dziale *Artykuły drobne i materiały* znalazły się dwa artykuły, z których jeden *Dziennik z podróży z Krakowa do Grodna 1585 r.* ma charakter materiałowy, zawierając wydanie szerzej nieznanego szesnastowiecznego źródła, gdy drugi *Wybrane problemy z działalności zarządu miasta Noworadomska 1917–1919* jest przyczynkiem do historii regionalnej. W zamykającej tom części *Artykuły recenzyjne i recenzje* znalazły się trzy artykuły recenzyjne i trzy recenzje, poświęcone pracom od średniowiecza po wiek XIX.

W każdym z działów artykuły uszeregowane są według chronologii, zgodnie ze stosowaną od lat zasadą. Wszystkie artykuły z tego tomu cechuje solidny warsztat naukowy i krytyczne wykorzystanie źródeł historycznych. Szeroki wa-

chlarz podejmowanej problematyki, tylko sporadycznie odwołującej się do historii regionalnej, powinien dać każdemu Czytelnikowi możliwość znalezienia interesującego i inspirującego tematu. Obok zagadnień z historii politycznej, dominujących w tym tomie, znalazły się również rozważania z zakresu historii kultury, nauki i gospodarki. W tej sytuacji wypada życzyć Czytelnikom owocnej lektury, a do Autorów skierować słowo zaproszenia do współpracy przy tworzeniu kolejnego tomu „Zeszytów Historycznych”.

Redakcja